

SOSYAL GÜVENLİK İŞ GÜVENLİĞİ İLİŞKİSİ*

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman AYHAN**

I. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Çağdaş insanın endüstriyi sınırsız geliştirme isteği, çalışanların karşı karşıya bulunduğu mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik nitelikteki risklerin şiddetini arttırmış ve zamanla yeni birtakım sosyal risklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu arada çalışanların karşılaştığı risklerin etkisini ortadan kaldırmak ya da azaltmakla ilgili dağınık ve sınırlı tedbirlerin yetersiz kalışı, devleti, halkın tamamını her zaman güvence altına alacak bir sistemi arayış içine sokmuştur.

1. Sosyal Güvenlik Fikri ve Tarihsel Gelişimi

Ekim 1929 Dünya Ekonomik Krizi ile Amerika'da işsizliğin büyük boyutlara ulaşması halkı yoksulluk ve sefaletle karşı karşıya bırakmış ve dönemin devlet başkanı Roosevelt tarafından «Re-

(*) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığının 4-10 Mayıs 1988 tarihleri arasında düzenlediği İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftasında, Kütahya'da tebliğ olarak sunulmuştur.

(**) Kütahya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

fah Devleti» Doktrini'nin (Le Doctrine Du Welfare Stute) ileri sürülmesine neden olmuştur (1).

Roosevelt Doktrininin de, sosyo-ekonomik sorunların çözümü ve refah devleti hedef alınmış (2) ve bu düşünce «New-Deal» planı ile gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu amaçla; 16 Haziran 1933 tarihli Ulusal Endüstriyi Düzeltme Kanunu (Natonel Industriel Recovery Act) ile 14 Ağustos 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Kanunu (Social Security Act) yürürlüğe konmuştur (3). Böylece sosyal güvenlik, dünyada ilk kez yeni bir kavram olarak ortaya çıkmış ve pozitif hukuka girmesi sağlanmıştır.

Daha sonra bu kavram, 1941 yılında İngiltere'de Lord Beveridge başkanlığında sosyal riskleri garanti altına almak amacı ile çalışan «Bakanlıklararası Komisyon» tarafından hazırlanan «Beveridge Planı» ile gerçek anlamını bulmuştur. Planın temel amacı; devletin bütün fertlere asgari bir gelir sağlamak ve halkın eşit olmayan sosyo-ekonomik durumunun düzeltilmesidir. Bu ilke dünyada modern sosyal güvenlik anlayışını ortaya çıkarmış ve İngiliz Sosyal Güvenlik Sisteminin temeli olmuştur (4).

Sosyal güvenlik, 12 Ağustos 1941 tarihinde Roosevelt ve Churchill tarafından imzalanan «Atlantik Beyannamesi» ne de girmiş ve insanlığın en derin ve en yaygın bir arzusunu anlatan parolası olmuştur. Bu durum, ikinci dünya harbinin sebep olduğu sosyo-ekonomik sorunları çözmek amacı ile Uluslararası Çalışma Örgütünün 10 Mayıs 1944 tarihinde, Philidelphie de yaptığı 26. dönem toplantısında, kavramın uygulama alanı ile ilgili olarak bazı tavsiye kararları alınmasına neden olmuştur (5).

- (1) Jean-Jacques DUPEYROUX, *Droit De la Sécurité Sociale*, DALLOZ, Paris 1975, 6 Edition, s. 69.
- (2) André GETTING, *Que Sais-Je La Sécurité Sociale*, Presses Universitaire De France, Paris 1963, S. 8.
- (3) DUPEYROUX, s. 69.; Jacques DOUBLET, *Sécurité Sociale*, Presses Universitaires De France, Paris 1972, 5 é Edition, s. 32.; Adil İZVEREN, *Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar*, Ankara 1968, S. 20-21.; Cahit TALAS, *Sosyal Ekonomi*, 2. Kitap, Ankara 1976. s. 528.
- (4) «Beveridge Planı»ndaki amaç Keynes'in «Genel Teorisi»ndeki «devlet müdahalesi» prensibine dayanır. Bu konudaki fazla bilgi için bkz. Gülten KAZGAN' *İktisadi Düşünce Veya Politik İktisadın Evrimi*, Bilgi Yayınevi, 2. bas, Ankara 1974, s. 258; Cahit TALAS, *Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No. 37/19, Ankara 1953, s. 26-27.
- (5) DUPEYROUX, dip not No. (4)'den s. 79, BIT., (Çev. Nihat SELAMOĞLU), *Sosyal Güvenlik*, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Yayını, Ankara 1968, s.13-14.

Sosyal güvenlik kavramı, dünya sosyal politika mevzuat ve uygulamasındaki gelişmeleri etkileyen 10 Aralık 1948 Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen «İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi»nde (6), en geniş anlamıyla yer alarak evrensel boyutlara ulaşmıştır.

2. Tanımı ve Amacı

Genel olarak sosyal güvenlik herkesin hastalık, analık, işsizlik, malullük, yaşlılık ve ölüm gibi insan iradesi dışında meydana gelen risklere karşı güven içinde olması gereğinin yanısıra; beslenme, barınma ve giyim gibi her türlü ihtiyacın karşılanmasıdır şeklinde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde hedef alınmıştır. Bu anlamda sosyal güvenlik; «Mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik riskten ötürü geliri veya kazancı sürekli ya da geçici olarak kesilmiş kimselerin geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemdir» şeklinde tanımlanabilir.

Sosyal güvenlik, kavram olarak yeni ise de ona duyulan gereksinme insanlık tarihi kadar eski sayılabilir. İnsanlar, sürekli kendi iradesi dışında birtakım tehlikelerle karşı karşıya bulunmaktadır. Birey, devlet ve ilim tüm gücüyle bu tehlikeleri önlemek ve ortadan kaldırmak için mücadele etmektedir. Örneğin, kazalar insanları hiç beklenmedik zamanda ve yerde akıldan geçmeyecek bir şekilde geçici ya da sürekli olarak acı ve sefaletle karşı karşıya bırakabildiği gibi yok da edebilmektedir. Biraz geciktirebilmek olanaklı da olsa yaşlılık ve ölüm değişmez doğa kurallarıdır. Bu tehlikelerden yüzyıllarca kurtulamayan insanlar hiç değilse zararlarından kurtulabilmenin yollarını aramıştır. İşte bu zararlardan insanı insan haysiyetine yaraşacak ölçüde kurtaran ya da bu ölçüden aşağıya düşürmeyecek şekilde hafifleten sosyal güvenlik olmuştur. Nitekim bu konuda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 22. maddesinde «Herkesin Toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır...» prensibi yer almış ve yine Anayasamızın 60. maddesine «Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.» hükmü konularak bizde de bu hak sağlanmaya çalışılmıştır.

(6) Türkiye adı geçen beyannameyi 4 Kasım 1950'de imzalayarak 6366 sayılı Kanun ile parafe etmiştir. Bkz., Rg., 19 Mart 1954, S. 8662 .Daha sonra bu beyanname 1961 tarihli Anayasamıza da ilham kaynağı olmuştur. Ercan GÜVEN, Sosyal Politika Ders Notları, Eskişehir İ.T.İ. Akademisi, Eskişehir 1975, s.92.

Çağımızın insanları yalnız bugününü değil hayatının geri kalan günlerinde de kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak ister. Bu durumda, devlet herkese asgari bir geliri garanti ederken, yine bireylere çalışmaları sayesinde, asgari geçinme sınırının üstünde bir geliri sağlama olanağı vermelidir. İnsanlığı korkutan yoksulluk, ailelerin gereksinimleri gözönünde tutularak ulusal gelirin sosyal güvenlik amacı ile toplumda yeniden dağıtımı ile önlenebilir. Bu haliyle sosyal güvenlik, yeniden dağıtım hukuku olarak tanımlanabilir (7).

Geçtiğimiz asırda, öncelikle, sanayi işçisinin fiziksel ve sosyal risklere karşı korunması amaçlanmıştır (8). Ancak, çağımızda modern sosyal güvenlik, akılcı olduğu kadar insanca duyguları yansıtan ve toplumu bir bütün halinde kapsayan sistemi öngörür. Bu bakımdan sosyal güvenlik; çalışma gücünü beden ve ruh sağlığını geçici ya da sürekli olarak kaybedip geliri kesilenlere, gelir garantisi sağlayarak bugününü ve yarınını, sosyo-ekonomik bakımdan güvence altına alır. Nitekim, başta batı ülkelerinde olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal güvenliğin asgaride sağlanması için her türlü önlem alınmış; toplumun karşılaşabileceği riskleri ortadan kaldırmayı amaçlayan sistemler meydana getirilmiştir.

II. İŞ GÜVENLİĞİ KAVRAMI

Sosyal güvenlik ve iş güvenliği arasındaki ilişkiyi inceleyebilmemiz için iş güvenliğinin ortaya çıkışı, anlamı ve önemi hakkında bilgi vermemiz, konunun açıklığa kavuşmasında yararlı olacağı kanısındayım.

1. İş Güvenliği Gereksinmesi ve Tarihsel Gelişimi

Günümüz modern iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili politikanın doğuşu, XVIII. asrın sonlarında başlayan Endüstri Devriminin

(7) Kenan TUNÇOMAĞ, *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*, İstanbul 1975, s. 8. Ulusal gelirin sosyal güvenlik aracılığı ile yeniden dağıtımı, devletin «maliye rejimi» iyi etüd edilip, «vergi sistemi»nden yararlanarak gerçekleştirilir. Felix PUKERT, «Sécurité Sociale en Redistribution de Revenu Etude Comporée, Revue International Du Travail, Vol. 98, No. 5 Novembre 1968. s. 467.

(8) Sanayi Devrimi işçisinin sorunları ile ilgili olarak fazla bilgi için bkz. TALAS, s. 6-15; GÜVEN, s. 6-8; J. Henry RICHARDSON (Çev. Turan YAZGAN), *İktisadi ve Mali Yönüyle Sosyal Güvenlik*, İstanbul Üniversitesi İkt. Fak. Yayını, No. 227, İstanbul 1970, s. 4-15.

ortaya çıkardığı işçi sınıfının içine düştüğü mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik sefaleti ortadan kaldırmak ve sosyal barışı sağlamak için yapılan çabalara borçludur.

Endüstri devrimi, gelişen teknoloji sonucu el emeğinin maki-neleşmesi, buhar ve elektrik gücünün makinelere, diğer bir anla-tımla endüstriye uygulanmasıyla gelen o güne kadar ki üretim tek-niğinden çok farklı bir üretim yöntemiyle başlayan yepyeni bir çağın adıdır. 1792 yılının sonbaharında Avrupa pazar ve sergileri-ne sunulan bol ve ucuz İngiliz makine iplikleriyle başlayan devri-min, büyük Fransız devrimiyle 1789 yılında getirdiği politik, ekono-mik ve sosyal değişmeler insanlık tarihinde yepyeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Çağın başladığı XVIII. yüzyıl o güne kadar insanlık tarihinde «en çok değişen» ve «en çok şeyi değiştiren» bir yüzyıl olarak belirlenir (9).

XVIII. yüzyılda İngiltere'de sanayi devrimiyle başlayan; işyer-lerinin evlerden atelye ve fabrikalara nakledilmesi ve XIX. yüzyıl-da hız kazanan el emeğinin yerini yoğun makine kullanımının al-ması, buhar ve elektriğin iş yerlerine girmesi ve bunun gibi gelişme-ler, işçileri o ana kadar karşılaşmadıkları bir çok iş riskleriyle kar-şı karşıya bırakmış ve kaza oranları artmıştır. Diğer taraftan, fab-rika üretiminin ortaya çıkarttığı geniş çaptaki işgücü ihtiyacı ucuz emek bulma yolundaki girişimlere hız kazandırmıştır. Çocuk ve ka-dın işçilerin 14-18 saat gibi sürelerle çalıştırılması İngiliz kamu oyunu olumsuz yönde etkilemiş, bir taraftan çalışma koşullarını düzeltmek öte taraftan sayıları gittikçe artan iş kazalarına engel olmak için çalışmalar başlamıştır. Bu çalışmaların ilki 1802 yılın-da yürürlüğe konulan «Fabrikalar Kanunu»dur. 1819-1891 yılları arasında İngiltere'de çıkarılan çeşitli yasalar işçi sağlığı ve iş gü-venliği konusuna yer vermiştir. Ayrıca, Bismarck Almanya'sında 1883-1889 yıllarında sigorta hukukuyla ilgili alınan önlemler, 1840'da İsveç'te, 1841'de Fransa'da, 1877'de A.B.D. de çıkarılan yasalar, işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgili hukuki önlemlerin hızla dünya-da yayılmasına neden olmuştur (10).

(9) Nusret EKİN, Endüstri İlişkileri, İstanbul Ün. İkt. Fak. Yayını, No. 2167-376. İstanbul 1976, s. 1.

(10) Bu konuda bkz., İhsan ERKUL, Sosyal Politika Dersleri, C. 1, İstanbul 1983, s. 71-88. Abdurrahman AYHAN, Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarında Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Sorunu ve Uygulaması, Anadolu Üniver. Yayın. No. 25, Eskişehir 1983, s. 7-16.

XX. yüzyıl başlarında ve 1. Dünya Savaşı sonlarında sanayileşmenin daha da gelişmesi ve hızlanması, maliyet ve verim kavramlarının önem kazanmasına neden olmuştur. İşçilik giderlerinin artması, insan unsurunun yetiştirilmesindeki yapılan harcamaların çoğalması ve zorluğu, maliyetlerin yükselmesi, teknolojik, ilk gelişmeye ayak uydurmak istenmesi ve sanayideki yeni buluşlar, rekabetin arttırılması amacıyla verimin iyileştirilmesi ve yükseltilmesi, maliyetlerin düşürülmesi gereğini ortaya koymuştur. İş güvenliği çabaları da, iş yerlerinde çalışan işçilerin daha güvenilir çalışması ve doğabilecek rizikolara karşı onlara sağlık bakımından tedavi olanakları verilerek, doğabilecek endişeleri ortadan kaldırmak çalışma barış ve huzurunu ortadan kaldıracak bir tedbir olarak önem kazanmıştır.

2. İş Güvenliğinin Tanımı ve Amacı

İşçilerin iş güvenliğinin sağlanması fikri, önce bütün insanların mutluluğu ve onların insanca yaşaması gibi önemli bir düşünmeden kaynağını alır. Çağdaş endüstrinin bireysel çaba ve zahmetle yürütülmesi sonucu meydana gelen ölüm ve yaralanmalar, bireysel ve toplumsal acı kaynağıdır. Bunun sonucu olarak, iş yapma olanağının bulunmaması aile düzeninin bozulması, çocukların yalnız ve kısmen ya da tamamen yoksul kalması gibi türlü sosyo-ekonomik sorunları doğuracak mesleki ve fizyolojik riskleri önlemek, önce iyi bir iş güvenliği politikasının amacıdır.

İş kazası ve mesleki hastalıklarından doğan kayıpların, işletmeler ve dolayısıyla ulusal ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri de büyüktür. Bu sebeple iş kazası ve meslek hastalıklarını önleyici, tedbirlerin uygulanması, ulusal kaynak ve işgücünün koruma ve geliştirme amacını güder. Bununla beraber, ileri görüşlü girişimciler de kâr amacı ile hareket ederek, iş kazaları ve meslek hastalıklarını önlemede yapılacak masrafların daha sonra meydana gelecek endirekt maliyet üzerinde büyük tasarruf sağladığını görerek, iş güvenliği ve işçi sağlığı önlemlerinin alınmasında titiz davranırlar.

Bir işçiyi gereksiz tehlikelerle karşı karşıya bırakmamak için uygun tedbirlerin alınmasıdır, şeklinde tanımı yapılabilen iş güvenliğinin ekonomiler üzerindeki olumlu etkisi büyüktür. Başka bir anlatımla, işyerinde çalışma koşullarının meydana getirdiği, iş-

çilere, makina ve tesislere veya üretime yönelik tehlike zarar ve aksaklıkların araştırılması ve önlenmesi bakımından yapılan metodlu çalışmaların tümüne iş güvenliği denir (11).

Ülkemizde de gelişen endüstrileşme oranında çağdaş işçi ve işyerleri sayısı ile birlikte iş güvenliği ve işçi sağlığı önlemleri üzerinde özellikle durulmakta ve gerekli yasal önlemler alınmaya çalışılmaktadır (12).

III. SOSYAL GÜVENLİK İŞ GÜVENLİĞİ İLİŞKİSİ

Günümüzün çağdaş toplumları, sosyal güvenlik ve iş güvenliği alanında geçirdiği uzun bir evrim sonunda yukarıda kısaca belirttiğimiz aşamalardan geçerek iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili önlemlerin alınmasına ulaşmışlardır. Şimdi, bu aşamadan geçilerek daha ileri bir amaç olan ve bir sistem olarak geliştirilmeye çalışılan sosyal güvenlik çağdaş toplumların başlıca hedefini oluşturmuştur.

Çağımızın modern hukuk devleti (13), özellikle Fransız Devriminden sonra gelişen klasik demokrasi ile sağlanan hürriyet ve eşitlik prensiplerinin yanısıra, toplumun bütün bireylerini kapsayan belirli sosyal ilkeleri de geliştirmekle yükümlüdür.

Sosyal güvenlik ve iş güvenliğinin kapsam ve konu bakımından uluslararası alanda ilk çıkış noktası, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1952 tarihli ve 102 sayılı «Sosyal Güvenliğin En Az Normları Sözleşmesi»dir. Bu sözleşmenin amacı, imzacı devletlerin sosyal ve ekonomik gelişmelerine göre sosyal güvenlik alanında yerine getirmeye zorunlu oldukları normları saptamaktır. 102 sayılı sözleşme sosyal güvenliğin dokuz temel dalını şöyle sıralamıştır (14).

- (11) Ercan GÜVEN, *İş Kazası Yönünden Sosyal Politika Sorunları*, Eskişehir İkt. ve Tic. İlim. Aka. Yayınları No. 75/40, Ankara 1970, s. 19.; Ayşe AKKÖK, *İş Kazalarının Maliyeti ve İş Güvenliği*, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No. 204, Ankara 1977, s. 10.
- (12) Bu konuda fazla bilgi için bkz., GÜVEN, *İş Kazası...*, s. 43-60.; Mustafa ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi*, Ankara 1977, s. 193-355., AYHAN, s. 22-38.
- (13) Hukuk Devleti, kişiye tüm hak ve özgürlüklerini tanıyıp bunlara saygı gösteren ve bu hakları koruyan adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini zorunlu sayan bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasaya uyan bir devlet demektir. An. Mah. 11.10.1963 T., E. 124, AMKD, S. 1, s. 429.
- (14) DUPEYROUX, s. 82-83.; DOUBLET, s. 759.

- i. Hastalık (sağlıkla ilgili bakım giderleri).
- ii. Hastalık (gelir kaybına neden olan risklerin karşılanması),
- iii. İşsizlik,
- iv. Yaşlılık,
- v. İş Kazası ve meslek hastalıkları,
- vi. Analık,
- vii. Malullük,
- viii. Ölüm ve
- ix. Aile yardımları.

Yukarıdaki alınması istenen önlemler listesinden de anlaşılacağı üzere, sosyal güvenlik iki ana tedbirin bütünüdür. Bunlardan biri sosyal sigortalar diğeri de sosyal yardımlardır. Nitekim 1982 tarihli anayasamızın 60. maddesi sosyal güvenliği, temel bir «sosyal hak» olarak herhese tanımış, bu temel hakkın sağlanmasında gerekli önlemlerin alınmasını ve teşkilatların kurulmasını devletin başlıca görevleri arasında öngörmüştür.

Görüldüğü üzere, sosyal güvenlik mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik riskleri kapsamaktadır. Yalnız belli kişileri değil, bütün ülkenin nüfusunu uygulama alanı içine almaya yönelmiştir. İş güvenliği ve işçi sağlığıyla ilgili önlemler ise sosyal sigorta sistemiyle alınmağa çalışılmış ve yapmış olduğu iş karşılığında aldığı ücretle geçimini sağlayan işçilerin sağlığına yönelik önlemler paketi olarak pozitif hukukta karşımıza çıkmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKKÖK Ayşe : İş Kazalarının Maliyeti ve İş Güvenliği, Milli Prodüktivite Yayınları, No. 204, Ankara 1977.
- AYHAN Abdurrahman : Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarında Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Sorunu ve Uygulaması, Anadolu Üniver. Yayın. No. 25, Eskişehir 1983.

- BIT (Çev. Nihat) SELAMOĞLU : **Sosyal Güvenlik**, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Yayını, Ankara 1968.
- ÇENBERCİ Mustafa : **Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi**, Ankara 1977.
- DUPEYROUX Jean-Jacques : **Droit De La Sécurité Sociale**, DALLOZ, Paris 1975, 6° Edition.
- ERKUL İhsan : **Sosyal Politika Dersleri**, C. 1, İstanbul 1983.
- EKİN Nusret : **Endüstri İlişkileri**, İstanbul Ün. İkt. Fak. Yayını, No. 2167-376, İstanbul 1976.
- GETTIN André : **Que Sais-Je? La Sécurité Sociale**, Presses Universitaires De France, Paris 1972, 5° Edition.
- GÜVEN Ercan : **İş Kazası Yönünden Sosyal Politika Sorunları**, Eskişehir İkt. ve Tic. İlim. Akademisi Yayınları, No. 75/40, Ankara 1970.
- GÜVEN Ercan : **Sosyal Politika Ders Notları**, Eskişehir İ.T.İ. Akademisi, Eskişehir 1975.
- İZVEREN Adil : **Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar**, Ankara 1968.
- KAZGAN Gülten : **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Bilgi Yayınevi, 2. bas., Ankara 1974.
- PAUKERT Felix : **«Sécurité Sociale et Redistribution de Revenu: Etudes Comparées»**, Reuve Internationale Du Travail, Vol. 98, No. 5, Novembre 1968.
- RICHARDSON J. Henry : **İktisadi ve Mali Yönüyle Sosyal Güvenlik**, İstanbul Üniversitesi İkt. Fak. Yayını, No. 227, İstanbul 1970.

- TALAS Cahit : **Sosyal Güvenlik ve Türk İŖçi Sigortaları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayınları, No. 37/19, Ankara 1953.
- TALAS Cahit : **Sosyal Ekonomi**, 2. Kitap, Ankara 1976.
- TUNCOMAĐ Kenan : **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, İstanbul 1975.